



Bachelorgradsoppgave

Å skrive seg til lesing

Learning to read by writing

En kvalitativ studie av hvordan STL+ kan bidra til å ivareta prinsippet om tilpasset opplæring

A qualitative study of how STL+ can contribute to maintain the principle of individually adapted learning

Silje Kristin Ånesbug

Antall sider: 38

GLD360

Bachelorgradsoppgave i
Grunnskolelærerutdanning 1. – 7. trinn, deltid

Lærerutdanning
Høgskolen i Nord-Trøndelag - 2015



HINT

Forord

Denne bachelorgradsoppgaven er en del av faget Pedagogikk og elevkunnskap i Grunnskolelærerutdanningen for 1.-7.trinn ved Høgskolen i Nord-Trøndelag. Arbeidet med oppgaven startet høsten 2014. Målet mitt med denne bachelorgradsoppgaven var å se nærmere på en arbeidsmetode som var ny for meg, og som jeg følte at jeg ville vite mer om. Jeg er opptatt av å lære mest mulig om hvordan jeg kan tilpasse opplæringen til elevene, og skape undervisning som bidrar til motivasjon og læring. Jeg håper denne oppgaven kan inspirere andre til å se etter nye arbeidsmetoder, og prøve ut nye veier i sin undervisning.

Takk til Anne Kathrine Hundal ved Høgskolen i Nord-Trøndelag, for god veiledning gjennom hele arbeidsprosessen. Takk til elever og lærere som tok seg tid til meg, og delte av sine erfaringer og kunnskap. Takk til mannen min og våre gutter for tålmodighet og støtte.

Mai 2015,

Silje Kristin Ånesbug

Sammendrag

Arbeidsmetoden STL+ benyttes i begynneropplæringen i lesing og skriving. STL+ står for å skrive seg til lesing med talesyntese. Elevene benytter PC i den første lese- og skriveopplæringen på 1.trinn og programmet CD-ord benyttes for at elevene skal få umiddelbar tilbakemelding på lydene til bokstavene de taster. Jeg har i mitt bachelorprosjekt undersøkt hvordan denne arbeidsmetoden kan bidra til å ivareta prinsippet om tilpasset opplæring.

I teoridelen legger jeg et grunnlag for å kunne belyse mine resultater og drøftinger. Jeg har lagt spesiell vekt på sosiokulturell læringsteori med uttrykket *den nærmeste utviklingssone*, begynneropplæring i skolen og skriving på PC. Datainnsamlinga er gjort ved hjelp av metodene observasjon og intervju. Jeg har observert 1.klassingene ved én skole, og intervjuet to lærere ved samme skole. Resultatene drøftes med støtte i teori.

Undersøkelsen min viser at metoden STL+ ivaretar prinsippet om tilpasset opplæring på en god måte. Elevene starter på sitt nivå og får tilpasset opplæring i forhold til hvilke evner og forutsetninger de har når de begynner på skolen. På denne måten kan læreren tilpasse opplæringen bedre enn tidligere hvor alle fulgte samme opplegg uavhengig av hva de allerede mestret. Elevene får arbeide i sitt eget tempo og føle mestring. Graden av repetisjon og progresjon justeres til hvert enkelt individ, og læreren kan lage tilpassede oppgaver ut i fra hvilke behov eleven har.

Innholdsfortegnelse

1. INNLEDNING	5
2. TEORI	6
2.1 Den nærmeste utviklingssone.....	6
2.2 Tilpasset opplæring	7
2.3 Begynneropplæring i skolen	8
2.4 Å skrive seg til lesing på PC (STL).....	10
2.5 Å skrive seg til lesing med talesyntese (STL+)	11
3. METODE.....	13
3.1 Observasjon	14
3.2 Intervju	15
3.3 Utvalg	16
3.4 Analyse	16
3.5 Etikk	16
3.6 Validitet og pålitelighet	17
4. RESULTATER OG DRØFTING.....	17
4.1 Bakgrunn	18
4.2 Organisering.....	18
4.3 Tilpasset opplæring	19
4.3.1 Elever med lav måloppnåelse i lese- og skriveopplæringen	22
4.3.2 Elever med høy måloppnåelse i lese- og skriveopplæringen	23
4.3.3 Elever med konsentrasjonsproblemer	23
4.3.4 Elever med lese- og/eller skrivevansker	24
4.3.5 Minoritetsspråklige elever	24
5. OPPSUMMERING MED KONKLUSJON.....	25
LITTERATUR.....	27
VEDLEGG.....	31

1. INNLEDNING

Norskfaget er et stort og viktig fag. Mer enn noen gang krever samfunnet at mennesker mestrer språk og tekst. Å kunne lese og skrive er grunnleggende ferdigheter som gir muligheter for læring og opplevelse, og for å forstå seg selv og samfunnet (Pedlex, 2011, s.19). Vektleggingen av lese- og skriveopplæring fra første årstrinn kom med Kunnskapsløftet-06, og før dette var det mer fokus på forberedelse til lese- og skriveopplæringen på 2.trinn.

Vi har en offentlig skole som er åpen for alle elever, uansett sosial og kulturell bakgrunn, kjønn, evner og etnisitet. Derfor er det nødvendig med en innebygd fleksibilitet som kan gi tilpasset opplæring som passer hver enkelt. Begrepet *tilpasset opplæring* ble første gang formulert i en læreplan i Mønsterplan-87. I planen heter det at «tilpasset opplæring er et grunnleggende prinsipp for all undervisning i skolen, og at det har klare konsekvenser for valg og tilrettelegging av lærestoff, organisering av arbeidet, tilrettelegging av læringsmiljøet og arbeids- og samværsformer i skolen» (Backmann & Haug, 2006, s.7). Dette begrepet har blitt et av de mest sentrale i Kunnskapsløftet-06, og en smal forståelse av dette begrepet er knyttet til en forestilling om at tilpasning er ulike former for konkrete tiltak, metoder og bestemte måter å organisere opplæringen på (ibid.).

Underveis i mine studier har jeg tenkt mye på hvordan jeg kan tilpasse opplæringen til mine elever. Dagens skolestartere har alle ulik «bagasje» og det å arbeide ut i fra så forskjellige utgangspunkt i det samme klasserommet har vært en utfordring. Våren 2013 fikk jeg høre om en ny arbeidsmetode, STL+, som var tatt i bruk i begynneropplæringen ved en av skolene i nærmiljøet mitt. STL+ står for å skrive seg til lesing med talesyntese, og er en arbeidsmetode som tar i bruk PC og lyd støtte i begynneropplæringen i norsk, når elevene på 1. trinn skal lære seg å lese og skrive. Dette vekte min interesse da jeg lette etter alternativer for å bedre kunne tilpasse undervisningen. Både elever med lav og høy måloppnåelse skal ha utbytte av undervisningen og få føle mestring og utvikling i et trygt læringsmiljø.

Min problemstilling for videre forskning ble: *Hvordan kan STL+ bidra til å ivareta prinsippet om tilpasset opplæring?* I min oppgave ser jeg på teori om læring, tilpasset opplæring og det å skrive seg til lesing på PC. Jeg avgrenset min oppgave ved å se på hvordan denne arbeidsmetoden ivaretar prinsippet om tilpasset opplæring ved én skole. Denne arbeidsmetoden kan organiseres på ulike måter, i min oppgave gjør jeg rede for hvordan den

aktuelle skolen har valgt å gjennomføre det. STL+ er i full gang med å bli kjent, men mange har enda ikke hørt om det. Jeg håper derfor at min oppgave kan bidra til å belyse denne arbeidsmetoden og muligheter for å tilpasse opplæringen ved å bruke den.

2. TEORI

Samfunnet er avhengig av at sentrale ferdigheter og kunnskaper blir ivaretatt og videreutviklet (Skaalvik & Skaalvik, 2005, s.17). I vår tid er det vanskeligere enn noen gang å kunne forutse hva slags kunnskaper det vil bli behov for i fremtiden. Det vi kan regne med er at det vil bli behov for de grunnleggende ferdighetene i lesing, skriving og regning, og det å kunne uttrykke seg muntlig og mestre digitale ferdigheter. Overføringen av kunnskap og ferdigheter til neste generasjon må gjøres på en måte som fremmer troen på seg selv og egne muligheter, mot og vilje, selvstendighet og samarbeidsevner (ibid.). Jeg mener at for å kunne lære elevene våre noe må vi ha kunnskap om hvordan læring skjer. Ulike læringsteorier beskriver hvordan mennesket konstruerer ny kunnskap, og hva vi som lærere må ta hensyn til for at elevene våre skal utvikle seg.

De sosiokulturelle læringsteoriene ser på læring som et sosialt fenomen. Kunnskapen konstrueres gjennom samhandling mellom flere, hvor språklig aktivitet er i sentrum (Lyngsnes & Rismark, 2007, s.61). Læring ses derfor som et resultat av interaksjon med andre i læringsmiljøet (Skaalvik & Skaalvik, 2005, s.27). Arbeidsmetoden STL+ legger stor vekt på utviklingssamtaler mellom lærer og elev og samarbeid mellom elevene, noe jeg relaterer til de sosiokulturelle læringsteoriene. Russeren Vygotsky (1896-1934) mente at barns kunnskaper, ideer, holdninger og verdier utvikler seg når barnet bruker språket sitt sammen med andre. Læreren veileder eleven i form av å stille spørsmål, gi hint og antydninger. Jerome Bruner oppfant begrepet *scaffolding* (støttende undervisning) om undervisning i den nærmeste utviklingssonen (Lyngsnes & Rismark, 2007,s.64). På norsk brukes begrepet *stillas*, og handler om å bygge stillas under eleven, slik at han får nødvendig støtte i sin læringsprosess. Dette stillaset forutsetter *en nærmeste utviklingszone* (Imsen, 2010, s.258) og dette begrepet skal jeg forklare nærmere nå.

2.1 Den nærmeste utviklingszone

Imsen (2005, s.258) skriver at «et barn er i stand til å utføre en handling sammen med andre, før det er i stand til å utføre den alene». Den personen som er mest kompetent vil bli en medierende hjelper som viser eller forklarer hvordan det skal gjøres, eller veileder elevene til

å finne ut av dette. For å finne den nærmeste utviklingssonen må vi kartlegge hva elevene klarer på egenhånd, og hva elevene klarer med hjelp og støtte fra andre. Forskjellen mellom disse to nivåene kalles *den nærmeste utviklingssonen* (Imsen, 2005, s.258).

Den pedagogiske utfordringen ligger i å utnytte denne utviklingssonen ved å stimulere barnet til å arbeide aktivt sammen med andre, og å gi hjelp og støtte på barnets vaklende vei mot å klare oppgaven på egen hånd. Barn lærer ikke bare av å samhandle med mer kompetente mennesker, men de lærer også av å samarbeide med medelever og sammen komme frem til løsninger. Det grunnleggende prinsippet er at eleven skal få hjelp i forhold til behovet han har. Denne teorien støtter derfor opp under prinsippet om tilpasset opplæring, og gir det en sentral plass i elevens intellektuelle utvikling (Imsen, 2005, s.260). Nå skal jeg komme mer inn på begrepet *tilpasset opplæring*.

2.2 Tilpasset opplæring

Tilpasset opplæring er et gjennomgående prinsipp i hele grunnopplæringen og er nedfelt i opplæringsloven § 1-3. Her står det at:

«Opplæringa skal tilpassast evnene og føresetnadene hjå den enkelte eleven, lærlingen og lære kandidaten. På 1. til 4. årstrinn skal kommunen sørgje for at den tilpassa opplæringa i norsk eller samisk og matematikk mellom anna inneber særleg høg lærartettleik, og er særleg retta mot elevar med svak dugleik i lesing og rekning.»

Opplæringsloven (1998)

Prinsippet om tilpasset opplæring favner både den ordinære opplæringen og spesialundervisning. Tilpasset opplæring er ikke et mål i seg selv, men et virkemiddel for at elevene skal oppleve økt læringsutbytte ved at opplæringen tilpasses den enkelte elev sine evner og forutsetninger. Det er viktig å opprettholde fellesskapet slik at alle elever føler seg som aktive deltagere i klassen.

Tiltakene for å tilpasse opplæringen kan knyttes til organisering, pedagogiske metoder og progresjon. Ved å variere mellom ulike typer arbeidsoppgaver, arbeidsmåter, lærestoff, læremidler og organisering, tilpasser læreren opplæringen til hver enkelt elev. Men undervisningen skal ikke bare tilpasses elevenes intellektuelle evner og utviklingsnivå, men også språklige forutsetninger, fysisk og psykisk utrustning, bakgrunn og verdier (Imsen, 2005, s.341). Skolen skal kontinuerlig vurdere, variere og endre sin egen praksis.

Utdanningsdirektoratet (2014) skriver at «høy lærer- og skolelederkompetanse, godt

læringsmiljø og gode systemer for lokalt arbeid med læreplaner, vurdering og tilbakemelding er viktige forutsetninger for å fremme en tilpasset opplæring som tar utgangspunkt i elevenes evner og forutsetninger».

Læreren må ha et våkent øye for elevenes forståelse og utbytte av undervisningen.

Undervisningen skal ikke legges på det nivået som eleven allerede behersker, men det skal være *litt* vanskelig. Eleven skal strekke seg litt, han må arbeide for å tilegne seg ny kunnskap (Imsen, 2005, s.261). I arbeidsmetoden STL+ kan læreren benytte seg av ulike arbeidsark til ulike nivå. Vi kan ikke planlegge elevenes progresjon på forhånd, og må derfor følge opp med formativ vurdering og evaluering av undervisningen underveis. På denne måten kan vi tilpasse undervisningen til hvert enkelt individ. For at dette skal fungere optimalt må vi ha tilstrekkelig kunnskap om barns normale utvikling. Jeg vil nå beskrive hvordan begynneropplæringen i skolen kan gjennomføres.

2.3 Begynneropplæring i skolen

I begynneropplæringen i lesing og skriving sier vi at en metode er en fremgangsmåte som oppstår ved at visse aktiviteter settes systematisk sammen i en rekkefølge (Kulbrandstad, 2003, s.104). Tradisjonelt er det vanlig å sortere leseopplæringsmetodene i to hovedgrupper: syntetiske og analytiske. De syntetiske metodene begynner med de minste elementene i skriftspråket- bokstaver eller stavelser. Barna lærer først bokstavene i alfabetet, så setter de bokstavene sammen til stavelser, ord og setninger. De lærer seg en og en bokstav om gangen, og bruker ikke bokstavnavnet men bokstavlyden. Elevene skal så synge lydene sammen ved lydering/syntese. Hensikten med dette er å trene elevene i fonologisk lesing fra starten av. De analytiske metodene tar utgangspunkt i en meningsbærende del av teksten- ord, setninger eller små tekster. Elevene arbeider en stund med den valgte enheten, før de så plukker den fra hverandre og analyserer deler fra helheten. (Kulbrandstad, 2003, s.113/122). De deler en setning eller et ord i mindre enheter helt ned til bokstav/fonem-nivået (Høigård, 2006, s.266). Tidligere var disse metodene mer rendyrkede, men vi har i dag mer innsikt om lesing og benytter oss av både syntetiske og analytiske aktiviteter. Høigård (2006, s.267) skriver at «noen barn vil ha størst utbytte av en analytisk tilnærming, andre vil ha størst utbytte av en syntetisk tilnærming når de skal løse skriftkoden».

I dag snakker vi heller om ulike tilnærminger til lesing, enn ulike metoder, og har en større åpenhet for at ulike barn finner ulike veier inn i lesekunsten.

Bokstaver/bokstavlyder/ord/setninger skal læres og repeteres etter et visst system (Haugstad, 2010, s.185). For barn på 1.trinn vil det være viktig med varierte repetisjoner hvor arbeidsoppgavene tar utgangspunkt i elevenes ulike sansekvaliteter. Det er da nødvendig å arbeide ut i fra en multisensorisk modell hvor en i innlæringsarbeidet tar i bruk både syn (visuell), hørsel (auditiv), motorikk (taktile/føle på) og det kinestetiske (bevegelse) sanseapparat (Haugstad, 2010, s.186). Multisensoriske tilnærminger i begynneropplæringen øker sannsynligheten for at elevene husker de innlærte aktivitetene, og jeg mener dette er et viktig prinsipp som bør benyttes i all undervisning.

Begynneropplæringen i skolen skal være systematisk og møte elevene på deres utviklingsnivå. Skriveopplæringen i skolen skal bestå av flere deldisipliner, som skriftforming, rettskrivingsopplæring og tekstskaping (Skjelbred, 2006, s.24). Barn lærer å skrive ved å studere og etterligne mønstertekster, de skriver et budskap til en mottaker og de lærer å skrive med veiledning. I Læreplanverket for Kunnskapsløftet-2006 er det beskrevet hvilke kompetansemål elevene skal nå i hvert fag (Utdanningsdirektoratet, 2006). For at elevene skal nå disse målene benytter læreren seg av systematiske arbeidsmetoder som skaper en helhetlig undervisning.

Læreren benytter seg av aktiviteter som krever *analyse*, å skille ut mindre enkeltelementer fra en helhet, og aktiviteter som krever *syntese*, å sette sammen enkeltelementer til en helhet. Analyse og syntese tar utgangspunkt i talespråk og skriftspråk. I tillegg til dette skal elevene arbeide med helordlæring og bokstavlæring. Analyse av talespråket kan gjennomføres ved å finne bokstaver i det som er tegnet/fotografert eller ved å fargelegge ting som har en bestemt bokstav i seg. Syntese av talespråket kan gjennomføres ved å gjette hva som blir sagt når noen staver ordet lydrett. Analyse av skriftspråket kan være at eleven skiller ut første-midt-sistelyd i et skrevet ord, eller går på bokstavjakt i blader. Syntese av skriftspråket er ofte hovedaktiviteten i den tidlige fasen i lydmetoden. Elevene setter sammen bokstaver til ord ved å forlenge uttalen av bokstavlyden og synge de sammen. Helordlesing er enda en sentral aktivitet hvor elevene skal kjenne igjen ord som visuelle helheter. Det er gjerne ord med en lydstridig skrivemåte som får slik behandling (Kulbrandstad, 2003, s. 107-112).

Når elevene skal lære bokstavene skal de lære seg det alfabetiske prinsippet. Det vil si at hver bokstav (hvert grafem) i prinsippet representerer en språklyd (et fonem) (Høigård, 2006, s.206). De skal lære å kjenne trekkene ved hvert grafem og de skal lære å skrive små og store bokstaver. Aktiviteter elevene arbeider med under bokstavinnlæringen kan være å skille ut

fonemer fra talte ord gjennom bokstavvers. De kan skrive bokstaven på tavla, ryggen, pulten, male, skrive oppå bokstaver, samtidig som de uttaler lyden, som vi kaller for sporskriving. Sporing av former øker det visuelle minnet for disse formene (Haugstad, 2010, s. 191). For at elevene skal huske formen på bokstavene kan vi fokusere på bokstavens visuelle form og trylle den inn i små fortellinger, vers og illustrasjoner (Kulbrandstad, 2003, s.136). Forming av bokstaver i modelleire eller ved å bruke kroppen er en multisensorisk tilnæringsmåte som tar i bruk elevenes kinestetiske sanseapparat. For å lære hvordan bokstavene skrives er det ofte brukt et bokstavhus med kjeller, stue og loft som hjelper elevene til å se forskjell på bokstavene. Ved å arbeide på PC kan elevene se forskjellen på store og små bokstaver når de trykker på tastene. Når elevene skal lære seg å skrive er det stort fokus på å skrive bokstavene riktig, og det arbeides med hvor de starter og skriveretning. Det er ofte et fast arbeidsprogram i de moderne abc-oppleggene som elevene skal gjennomføre i bokstavlæringen (Kulbrandstad, 2003, s.138). I begynneropplæringen kan elevene også arbeide med å skrive seg til lesing på PC, og dette skal jeg gjøre rede for i følgende delkapittel.

2.4 Å skrive seg til lesing på PC (STL)

Forskning de siste tretti år har vist at skriving er lettere enn lesing, og barn som skriver seg til lesing viser et høyere nivå både på lesing og skriving enn kontrollgrupper (Trageton, 2009, s.5). Den norske forskeren, Arne Trageton, mener at PC som skriveredskap forenkler skriveprosessen for barn, og de kan heller konsentrere seg om innholdet de vil formidle, uten å streve med å forme bokstavene. Formell skriveopplæring utsettes til 2.trinn, men barna skriver for hånd som et supplement til PC-skrivingen på 1.trinn. Dette begrunnes med at elevene får færre finmotoriske vansker og øye-hånd-koordineringsvansker ved å utsette denne opplæringen 1 år (Trageton, 2003, s.190) Skrivebokstavene får også samme form som lesebokstavene, noe som letter leselæringen og viser den tette sammenhengen mellom lesing og skriving (Trageton, 2009,s.5). Bruk av datamaskin kan føre til et samspill mellom lesing og skriving, og en kan også bruke parskriving på PC for å stimulere til språklig aktivitet og metaspråklig tenkning (Lorentzen, 2009 a). Siden Kunnskapsløftet slo fast at lese- og skriveopplæringa skal starte på 1.trinn, blir det viktig for læreren å bidra til at elevene ikke opplever nederlag ved en tidlig start. Når barn opplever nederlag ved en tidlig start, vil det kunne føre til alvorlige konsekvenser (Lorentzen, 2009 b, s.325). Det kan få stor betydning for utvikling av et godt selvbilde og motivasjon for videre skolegang. Jeg ser derfor at utfordringen blir å sørge for at alle får et møte med skolen som gir mestringsopplevelser og

som får skriftspråkverden til å framstå som noe elevene både ønsker og tror at de kan lære seg.

Arne Trageton beskriver i sin bok *Å skrive seg til lesing* (2003) hvordan vi skal starte arbeidet med å skrive seg til lesing på PC i 1.trinn. Elevene arbeider parvis på en PC og starter med å skrive bokstavrekker. Noen kan bokstaver fra før, mens andre lærer underveis. Videre kan de skrive ut bokstavrekkene og gå på bokstavjakt. De bør oppmuntres til å si bokstavnavnet for hver bokstav og lære seg bokstavlyden. Elevene skal også arbeide med å lære seg å bruke begge hendene når de skriver. Videre skal de arbeide med navn, sitt eget og andres. Bokstavrekkene kan bidra til at det kommer frem fortellinger, som læreren må være behjelpelig med å skrive ned på PC. Læreren fungerer da som medhjelper eller sekretær. Etter hvert som elevene arbeider vil de kunne skrive ord, fortellinger og tekster til et bestemt tema/sjanger. For å utvikle denne arbeidsmetoden har spesialpedagogen Mona Wiklander tilført talesyntese til arbeidet på PC, og hva dette innebærer skal jeg nå forklare.

2.5 Å skrive seg til lesing med talesyntese (STL+)

Mona Wiklander, en svensk spesialpedagog, hadde erfaring med bruk av dataprogram med digital og syntetisk tale i spesialundervisningen. Hun tok denne teknologien inn i den ordinære lese- og skriveopplæringen for alle elever i 1.klasse i 2003. Hun tok i bruk PC-skriving med lyd støtte til elevene samtidig som hun fokuserte på rettskriving fra starten av (Finne, Roås & Kjølholdt, 2014). Denne lyd støtten gjør det mulig for elevene å høre fonemet/lyden av bokstaven og deretter ordene de skriver. Trageton frykter at denne arbeidsmetoden vil føre til et for tidlig fokus på rettskriving og for lite fokus på innholdet i elevtekstene. Han frykter også at bruken av lyd støtte kan gå ut over elevenes muntlige kompetanse, dersom de sitter alene foran en PC (Svendsen, 2012). Trageton mener det er viktig med en dyktig lærer som organisator og samtalepartner, og at elevene får arbeide parvis (Christensen, 2013).

STL+ metodikken innebærer at alle elever skriver på PC fra 1.trinn. De bruker samme verktøy og arbeider på sitt nivå inne i klasserommet. Finne (et al., 2014, s.32) skriver at «elevene skriver i ordinært tekstbehandlingsprogram med tilleggsprogram for innleste fonem som høres når bokstaven trykkes ned, og en talesyntese som leser ordet som er skrevet når mellomromstasten trykkes ned». Elevene arbeider med hodetelefoner under skrivingen og benytter en splitter når to skriver i samme dokument. Progresjonen i lese- og

skriveopplæringen tar utgangspunkt i elevenes nærmeste utviklingszone. Når eleven har skrevet ferdig har de en utviklingssamtale med lærer før de får utskrift av det de har produsert. I denne samtalen arbeides det med språklig bevissthet, artikulasjonsstilling og mening i teksten (ibid.). Denne teksten blir så eleven sin leselekse, hvor alle tekstene etter hvert heftes sammen til en lesebok. Den tradisjonelle ABC-boka er i mindre grad i bruk og den formelle skriftformingen med blyant utsettes til 2.trinn til elevene behersker ferdighetene å lese og skrive (ibid.). PC-skriving åpner for deltagelse uavhengig av finmotoriske ferdigheter, og hver bokstav har sin plass på tastaturet, noe som gjør det lettere for elevene å finne riktig bokstav.

Finne (2009, s.37) skriver at «å skrive seg til lesing ved hjelp av talesyntese støtter elevene i ett av de viktigste fokusområdene på begynnernivå: å identifisere lydene, koble dem til tegnene og plassere dem i riktig rekkefølge». De får umiddelbar respons, og dette oppmuntrer dem til å arbeide, og det forebygger feilskrivning. Denne arbeidsmetoden kan brukes i den første lese- og skriveopplæringen uansett alder på personen. Eleven skal bli trygg på forbindelsen mellom fonem og grafem og bygge seg en grunnmur. Andre fase blir å bruke lyd støtten for de som ikke har knekt lesekode eller som strever med lesingen. Lydstøtten blir da et kompensierende hjelpemiddel for manglende leseferdighet, og stavekontroll med lyd støtten kompenserer for personens manglende skriveferdighet (Finne, 2013, s.21)

I Sandviken kommun i Sverige hvor Mona Wiklander jobber, har de i 12 år gjennomført systematisk ASL. ASL tilsvarer arbeidsmetoden STL+ på norsk. Mona Wiklander fikk ideen fra Arne Trageton sin forskning av å skrive seg til lesing, men videreutviklet det til ASL/STL+. Erfaringene de har gjort seg understreker at tidlig innsats er forebyggende i forhold til lese- og skrivevansker på senere trinn (Finne, 2009, s.37). Dialogen mellom elev-elev og elev-lærer underveis i skriveprosessen skaper kunnskap, og i tråd med den sosiokulturelle læringsteorien ser vi at kunnskap skapes i det språklige samspillet mellom mennesker. Læring skjer best når den knyttes til elevenes interesser og livserfaring, og gode læreprosesser må inneholde utforskning, utprøving, kreativitet og kritisk holdning (ibid., s.37). Om denne arbeidsmetoden skal bli et kraftfullt verktøy for å fornye og forbedre undervisning og læring, kreves det engasjerte lærere som er åpne for ny pedagogisk tenkning (Hultin & Westman, 2014 a, s.10).

Studier om STL+ viser til gode resultater. Informanter i studiene av Tone Finne, hevder at bruk av denne arbeidsmetoden i begynneropplæringen fører til at elevene får god IKT-

kunnskap og at PC blir ufarliggjort (Finne et al., 2014). Arbeidsmetoden er tidkrevende i oppstarten, men elevene mestrer raskt og blir mer selvstendige. Bruk av STL+ bidrar til en mer inkluderende og tilpasset opplæring, hvor alle får starte på sitt nivå og arbeide i samme klasserom. Læringsmiljøet preges av ros og anerkjennelse, hvor elevene blir sett og løftet frem på ulike måter. De aller fleste elevene knekker lesekode før jul, ved å trekke lyder sammen til ord og skrive flere lydrette ord korrekt (ibid).

Erfarne lærere som har respondert i disse studiene, mener at utviklingen gikk raskere enn forventet ut i fra tidligere erfaringer (Finne et al., 2014, s.33). Lærerne tester elevene gjennom bruk av ulike kartleggingsverktøy, og resultater viser en forskyvning mot høyre hvor mange elever skårer over midten, noen få på midten eller under. I tillegg til å bli bedre lesere skriver elevene flere korrekte ord og betydelig lengre tekster med bedre språk enn forventet på dette trinnet. Barn som strever, mestrer leseprosessen bedre, og det blir mindre behov for spesialundervisning (Smedstad, 2014, s.17). De elevene som blir hengende etter blir oppdaget på et tidligere tidspunkt, noe som i spesialpedagogisk sammenheng har vist seg å ha stor effekt på elevenes mulighet til en positiv lese- og skriveutvikling (Wiklander, 2014, s.37). Jeg mener dette er interessant informasjon da jeg ser hvor viktig mestringsfølelse er for elevenes motivasjon til å gjøre en god innsats videre i sin skolegang.

I min teoridel har jeg forsøkt å gjøre rede for nødvendig teori som jeg har bruk for når jeg skal analysere mine funn under metodedelene. Jeg har valgt å se på sosiokulturell læringsteori, den nærmeste utviklingszone, stillasbygging, tilpasset opplæring, begynneropplæring i skolen, STL og STL+. I oppsummeringen kommer jeg fram til en konklusjon om jeg mener STL+ bidrar til å ivareta prinsippet om tilpasset opplæring.

3. METODE

For å vektlegge en form for systematisk læring i min forskerrolle blir vitenskapelige metodiske tilnærminger viktig for meg å beherske. I min datainnsamling har jeg utført en kvalitativ undersøkelse (ord og tekster) som ofte blir betraktet som en induktiv metode (Postholm & Jacobsen, 2011, s.41). Å være induktiv innebærer at jeg stiller med et åpent sinn, uten noen forutinntatte holdninger. En kvalitativ metode egner seg best når jeg vil møte problemstillingen på en induktiv måte, hvor jeg ikke har noe klart svar på hva data vil vise. Motsatt vil en deduktiv metode innebære at jeg har utarbeidet hypoteser og variabler som ikke endres i løpet av forskningsarbeidet. I sin ytterste form betyr dette at forskeren på forhånd har

det helt klart for seg hva han skal se etter (Postholm & Jacobsen, 2011, s.40). I min oppgave har jeg hatt en pragmatisk tilnærming som er en interaksjon mellom det induktive og det deduktive (Postholm & Jacobsen, 2011, s.41). Jeg hadde på forhånd gjort meg ulike tanker om hva jeg mente om STL+ og mulighetene for tilpasset opplæring, og gjennom mitt forskningsarbeid fikk jeg bekreftet og avkreftet ulike antagelser jeg hadde. Det var også mye jeg ikke hadde tenkt på som kom frem, og kunnskapen min har på denne måten endret seg og blitt bedre og dypere.

Oppgaven min heller mer over på det konstruktivistiske enn det positivistiske. Positivismen er inspirert av naturvitenskapen, og betrakter virkeligheten som noe fast og stabilt, som kan måles på en objektiv måte. Konstruktivister er uenige i påstanden om at den sosiale virkeligheten kan forstås på samme måte som den fysiske virkeligheten. En klasse er så sammensatt av ulike individer at det ikke er mulig å avdekke alle mulige forhold som skaper variabler (Postholm & Jacobsen, 2011, s.27-28).

Metode handler om hvordan vi kan gå fram for å utforske en problemstilling ved å stille gode spørsmål og forsøke å samle inn informasjon for å tilegne oss mer og dypere kunnskap. Innsamling av informasjon skjer gjennom å se og lytte, gjennom å spørre og gjennom samtaler, dette kalles for datainnsamling (Postholm & Jacobsen, 2011, s.43). I min datainnsamling vil jeg benytte meg av primærdata samlet inn av meg selv. Dette vil foregå gjennom observasjon og intervju. Et forskningsmessig ideal er en metodekombinasjon som gjør at virkeligheten blir belyst gjennom flere ulike typer data (Postholm & Jacobsen, 2011, s.44). Jeg har valgt å bruke både observasjon og intervju fordi jeg tror denne metodekombinasjonen gir meg best svar på problemstillingen.

3.1 Observasjon

Gjennom mitt arbeid med datainnsamling har jeg rettet oppmerksomheten min mot hvordan prinsippet om tilpasset opplæring blir ivarettatt ved bruk av arbeidsmetoden STL+. Jeg har gjort fire observasjoner i løpet av fire måneder. Jeg valgte å gjøre observasjonene over en tidsperiode på fire måneder for å kunne følge elevenes progresjon over tid. Målet med disse observasjonene var å få et helhetlig innblikk i hvordan TPO ble utført i det utvalgte klasserommet. Jeg ønsket å lære hvordan denne metoden kunne møte alle elevene på deres eget nivå, slik at de følte mestring og ble motivert til å lære å lese og skrive. Jeg har satt

tilpasset opplæring i fokus under min observasjon, da fokus i forskningen bestemmes av problemstillingen (Postholm & Jacobsen, 2011, s.50).

Jeg observerte elevene mens jeg satt i samme rommet, men jeg var en fullstendig observatør som observerte fra sidelinjen uten en deltakende rolle. Jeg noterte mens jeg observerte siden jeg hadde muligheten til å trekke meg tilbake. Jeg var ikke en del av kollegiet, og kjente ikke så mange av elevene fra før. Observasjonen var mer over på det induktive, men jeg hadde på forhånd klart for meg hva problemstillingen min var, men var åpen for uventede hendelser (Bryman, 2004 i Postholm & Jacobsen, 2011, s.53).

En åpen observasjon kalles for kvalitativ observasjon fordi data samles inn i form av ord og setninger (Postholm & Jacobsen, 2011, s.54). Jeg noterte på et A4-ark, hvor jeg lagde meg en observasjonsprotokoll med feltnotater (se vedlegg). Jeg beskrev hva som skjedde på venstre side og mine tanker om det på høyre side. Observasjonene ble ikke objektive, da det er jeg som gjør mine egne tolkninger av hendelsene på et subjektivt grunnlag. All forskning gjøres av subjekter (mennesker) som alle sammen har ulike bevisstheter som observasjonene siles igjennom (Taraldsen, 2011, s.38). Vi stiller med en forforståelse som bestemmer vår virkelighetsoppfatning og hvordan vi møter virkeligheten (Postholm & Jacobsen, 2011, s.37).

3.2 Intervju

Mitt valg om å gjennomføre to kvalitative intervju bunnert i en nysgjerrighet på hva hver enkelt lærer gjør for å tilpasse undervisningen til elevene sine. Gjennom å observere elevene fire ganger fikk jeg bare et lite innblikk. De utvalgte informantene kunne hjelpe meg med å få utvidet mine kunnskaper om STL+. Jeg gjennomførte et halvstrukturert intervju hvor vi hadde en åpen dialog. Et halvstrukturert intervju er en datainnsamlingsteknikk som baserer seg på utspørring av flere individer enten hver for seg eller samtidig. Lærerforskeren har noen relevante spørsmål klar på forhånd, men er åpen for at det kan tas opp tema som ikke var planlagt på forhånd. Dette intervjuet er da mer åpent og induktivt enn et strukturert intervju (Postholm & Jacobsen, 2011, s.75). På denne måten fikk informantene fortelle det som var ønskelig, og føye til underveis om det var noe som dukket opp. Jeg fikk et innblikk i deres erfaringer, meninger og synspunkter på hvordan STL+ kan bidra til å ivareta prinsippet om tilpasset opplæring.

Jeg valgte ansikt-til-ansikt-intervju (Postholm & Jacobsen, 2011, s.68) med opptak, slik at jeg fikk møte læreren og vi kunne ha en samtale uten at jeg måtte notere alt som ble sagt. På

forhånd hadde jeg laget en intervjuguide (se vedlegg) med relevante tema og spørsmål jeg ønsket svar på, og sendt dette til informantene, slik at de fikk mulighet til å forberede seg. Jeg stilte spørsmål for å få samtalen i gang, og oppfølgingsspørsmål når det var behov for det. Intervjuguiden hjalp meg til å holde fokus under samtalen og få alle tema belyst underveis. Jeg intervjuet lærerne på klasserommet deres ved skolen. Etter intervjuet transkriberte jeg det, og slettet opptaket av intervjuet.

3.3 Utvalg

Jeg valgte å observere hele trinnet ved denne skolen, for å få sett flest elever i arbeid. Før jeg begynte arbeidet med datainnsamling tenkte jeg å observere tre enkeltelever. På grunn av at jeg skulle behandle all informasjon med forsiktighet og alle skulle anonymiseres (Postholm & Jacobsen, 2011, s.125), valgte jeg heller å observere tre grupper på ulike nivå. Det ble på denne måten lettere for meg å anonymisere elevene. Når jeg valgte meg ut intervjuobjekter tenkte jeg at jeg ville snakke med den læreren som hadde mest erfaring med denne arbeidsmetoden ved den aktuelle skolen, og en lærer som bruker STL+ for første gang. På denne måten kunne jeg få innblikk i flere sider av saken.

3.4 Analyse

I analysen av observasjonene har jeg tatt utgangspunkt i problemstillingen min, og valgt å se på hvordan læreren tilpasset opplæringen til hver enkelt. For å bryte ned datamaterialet lagde jeg meg egne kategorier som kommer igjen som overskrifter under Resultater (kap.4). Når det gjelder mine to intervju valgte jeg å komme med spørsmål rundt STL+ i tillegg til hvordan de gjennomførte TPO. Jeg var også veldig interessert i å høre lærerens meninger og erfaringer med denne arbeidsmetoden. Jeg har derfor valgt å sette disse resultatene i flere kategorier hvor jeg fletter både observasjon og intervju under hver kategori.

3.5 Etikk

I arbeidet med denne forskningen har jeg lagt vekt på å opprettholde og videreutvikle gode relasjoner til alle som bidrar med informasjon. Jeg hadde tidlig en samtale med rektor som var positiv til mitt arbeid med bacheloroppgave ved denne skolen. Jeg ble godt tatt i mot av lærere og elever når jeg skulle observere og informerte dem muntlig og skriftlig om mine planer med observasjonen. Informasjonsskriv ble levert til skolen, og sendt ut til foreldrene ved trinnet. De fikk på denne måten en mulighet til å reservere seg, slik at deres barn ikke

skulle observeres. Jeg observerte tre grupper i stedet for tre elever, for å kunne bevare anonymiteten til elevene bedre. Lærerne ble forespurt tidlig om intervju, noe de stilte seg positive til. Jeg sendte dem skriftlig informasjon om hvordan intervjuet skulle foregå, og hva jeg ønsket informasjon om, i god tid før intervjuet. Opptakene av intervjuene slettet jeg når jeg var ferdig med å transkribere det. Alle som har deltatt på intervju har også fått muligheten til gjennomlesing før innlevering av bachelorgradsoppgaven.

3.6 Validitet og pålitelighet

Validitet betyr gyldighet, og går ut på om vi har dekning for våre fortolkninger av funn og resultater (Postholm & Jacobsen, 2011, s.127). Validitet deles inn i indre og ytre validitet. Indre validitet vil si at vi har dekning for å si at noe henger sammen som årsak og virkning. Jeg må reflektere kritisk over de funnene jeg har gjort. Ytre validitet betyr at vi kan generalisere funnene til en gruppe som vi ikke har forsket på (Postholm & Jacobsen, 2011, s.128). I min oppgave mener jeg at jeg har tatt vare på den indre validiteten ved å se de funnene jeg har gjort i min forskning opp i mot teori og tidligere studier av temaet. Jeg har hatt regelmessig veiledning underveis i arbeidet og har fått god informasjon gjennom min datainnsamling. Den ytre validiteten er ikke ivaretatt siden mitt utvalg av ett klassetrinn og to lærere er begrenset. Denne undersøkelsen er derfor vanskelig å generalisere, men gir et innblikk i hvordan STL+ kan ivareta prinsippet om tilpasset opplæring.

Pålitelighet handler om at forskeren har gjort et godt håndverk i sin undersøkelse (Postholm & Jacobsen, 2011, s.129). Jeg har reflektert over problemer som kan være knyttet til forskningen min samtidig som jeg har hatt jevnlig kontakt med min veileder ved HINT. En svakhet med min undersøkelse er at jeg har utført min datainnsamling ved én skole. Jeg valgte denne skolen fordi jeg fikk kjennskap til at de brukte denne arbeidsmetoden der, og siden det er den skolen som har mest erfaring med STL+ i den kommunen. De andre skolene hadde nettopp tatt i bruk denne arbeidsmetoden, og hadde derfor mindre erfaring. Det var naturlig for meg å velge denne skolen, da jeg ønsket å se hvordan dette prosjektet hadde utviklet seg.

4. RESULTATER OG DRØFTING

Jeg har kategorisert mine funn etter tema; *bakgrunn, organisering og tilpasset opplæring*. Jeg ville vite hvordan læreren arbeider for at arbeidsmetoden STL+ skal ivareta prinsippet om tilpasset opplæring. I analyse av resultatet jeg har funnet, har jeg støttet meg til teori.

4.1 Bakgrunn

Lærerne jeg har intervjuet er begge allmennlærere med utdanning fra 3-5 år. De har arbeidet fra 14-20 år i skolen og har startet med 1.trinn fire ganger. De brukte tidligere tradisjonell begynneropplæring hvor de fulgte opplegget til Odd Haugstad. De lærte bokstavene først i gitt rekkefølge, så trakk de bokstavene sammen til ord. Lite bruk av den analytiske metoden, mest den syntetiske. En av informantene fortalte at h*n var veldig mett av denne opplæringsmetoden, og var derfor veldig klar for selv å lære noe nytt. En stor interesse for IKT, var også med på å sette i gang engasjementet for STL+. Motivasjon i arbeidet er viktig for både elev og lærer og Maslow beskriver i sin behovspyramide de ulike behovene mennesket har for å utvikle seg og bruke sine ressurser (Skaalvik & Skaalvik, 2005, s.139). Informantene har brukt denne arbeidsmetoden i ½-1 ½ år på tidspunktet for intervju.

Skriftspråket skiller seg så radikalt fra talespråket at det bør introduseres på en strukturert måte for at lese- og skriveopplæringen skal bli så effektiv som mulig (Hultin, 2014, s.20). STL+ har både en syntetisk og analytisk tilnærming (se kap. 2.3). De begynner på bokstavnivå, og setter bokstaver sammen til ord. Ordene står skrevet på arbeidsarket, som gjør at de analyserer det og bryter det ned til mindre deler for så å bygge det opp til et helt ord under riktig bilde. De utvikler en fonologisk bevissthet når de får øyeblikkelig bekræftelse på forbindelsen mellom grafem og fonem ved hjelp av lyd støtten. Når elevene får arbeide frem egne tekster, vil de få brukt sine erfaringer og interesser, noe som er viktig i den analytiske metoden. Samtale med lærer om egen tekst bidrar til å utvikle en språklig bevissthet og elevene får hjelp i sin nærmeste utviklingsone.

4.2 Organisering

Gjennom mine intervju og observasjon fikk jeg innblikk i hvordan STL+ organiseres. STL+ inngår i stasjonsarbeid med tre poster på ca. 20 min hver. En post er med STL+, en annen med språkleik og en tredje med bokstavinnlæring. De har ved denne skolen valgt å ikke utsette den formelle bokstavinnlæringen for hånd til 2.trinn, men arbeide med dette i tillegg til STL+. På posten med STL+ er det en lærer og en assistent, de to andre postene har en lærer hver. Hele trinnet deles inn i tre grupper etter nivå, hvor elevene kan flyttes innad i gruppene ved behov. Det ble ved denne skolen fra 12-15 elever på hver gruppe. Informantene mente at det på denne måten ble lettere å tilpasse undervisningen, spesielt på postene med språkleik og bokstavinnlæring. Elevene fikk også en mer helhetlig opplæring ved å dele det inn i tre

poster, hvor de benyttet seg av multisensoriske tilnærminger til elevenes totale sanseapparat (kap. 2.3).

Kulbrandstad (2003, s.142) skriver at lese- og skriveopplæringen skal inneholde flere aktiviteter, og vektlegges ulikt i forhold til hvilken metode som benyttes. Hun skriver at de sentrale aktivitetene i begynneropplæringen skal være: analyse av talespråk, analyse av skriftspråk, syntese av elementer i skriftspråket, helordlesing, systematisk arbeid med bokstavlæring, forståelsesstrategier og fri skriving. Denne organiseringen hvor STL+ inngår i stasjonsarbeid med tre poster gjør også at elevene får brukt alle sansene sine. STL+ tar i bruk den visuelle og auditive sansen, og språkleik og bokstavinnlæring tar i tillegg i bruk den taktile og kinestetiske sansen (se kap. 2.3). En av informantene forteller at h*n synes det var en positiv opplevelse å kunne få planlegge 20 min undervisning veldig godt, og gjennomføre dette i tre grupper. Dette gjorde at h*n følte at undervisningen fikk bedre kvalitet, og at h*n kunne sette seg godt inn i det de skulle arbeide med. Lærerne går i turnus hvor de har ansvaret for hver sin post i en periode av gangen. Hver uke har alle de involverte lærerne møte, hvor de evaluerer opplegget og planlegger videre.

Jeg observerte at elevene arbeidet ca. 20 min på hver post. De måtte gå mellom flere rom, og fikk dermed bevege seg og lære seg å gå i kø/vente på tur. Plasseringen ved datamaskinen ble bestemt av læreren som hengte opp brukernavn og passord på hver datamaskin, slik at elevene visste hvor de skulle sitte. Den første uka ble det arbeidet mye med å bli kjent med datamaskinen og å lære seg innlogging. Det er store variasjoner i hvilken kjennskap elevene har til bruk av datamaskin, de fleste er mer vant til Ipad. Jeg observerte at enkelte hadde litt vansker med finmotorikken i forhold til å håndtere musa, og at det for enkelte kunne bli høyt opp til PC-en om ikke stolen var innstilt. På den ene siden ser jeg at bruk av PC kan være en stor fordel for elever med finmotoriske vansker, som ikke mestrer håndskriving, mens det på den andre siden er elever som er ukjente med PC og som lærer best ved å bruke hendene sine og skape bokstavene. Det er også store variasjoner i hvor fort elevene lærer seg å logge på med brukernavn og passord.

4.3 Tilpasset opplæring

Mitt prosjekt var å finne ut om STL+ bidro til å ivareta prinsippet om tilpasset opplæring. Tilpasset opplæring (kap.2.2) blir da en undervisning som er konsentrert om den enkelte elevs nærmeste utviklingssone, og som bidrar til at elevene stadig strekker seg og er i utvikling.

Informantene forteller at skolen hadde kjøpt inn arbeidsark som var utviklet ved en annen skole (se vedlegg). Disse arkene tar for seg alle bokstavene unntatt C, W, X og Z, og følger alfabetisk rekkefølge. På hver bokstav er det tre nivå for bokstavinnlæring. På det første nivået skal elevene skrive ord som begynner med bokstaven eller har bokstaven i seg. Ordene er skrevet nederst på arket i riktig rekkefølge i forhold til bildene av ordene. Når elevene trykker på en bokstav på tastaturet får de høre bokstavlyden i hodetelefonene ved hjelp av programmet CD-ord. På nivå 2 er ordene skrevet i tilfeldig rekkefølge, så elevene må lese seg til hvilket bilde det passer til. Et alternativ er å sette skrivetegnet bak hvert ord og taste mellomromstasten, slik at ordet blir opplest. På nivå 3 er det bare bilder, og elevene må skrive inn ord selv. Neste oppgave blir å skrive setninger. Elevene får egen mappe hvor de lagrer arbeidet de gjør. På nivå 1 er det bilder, og setningene står nederst på arket. De skal skrive riktig setning til riktig bilde. På nivå 2 er det bare bilder, og elevene skriver egne setninger. De må lære seg å begynne med stor bokstav, bruke mellomrom mellom ord og avslutte med punktum, før hele setningen blir opplest. Videre arbeid blir på ark som læreren produserer. Det kan være at de skriver om bilder med ulike tema, fra turer eller om tema de arbeider med på skolen. Det som elevene produserer når de har begynt på setningsnivå, skrives ut og samles til en egen lesebok. Før det skrives ut må det være rettet av lærer/elev. Leseleksen tilpasses hver enkelt elev, med lesebøker i tillegg.

Eva Hultin, forsker i pedagogikk, og Maria Westman, forsker i det svenske språket, har siden 2011 forsket på ASL-virkosomheten i Sandviken kommun i Sverige. De studerer hvordan ASL påvirker vilkårene for lese- og skriveopplæringen både fra et elev- og lærerperspektiv. Tidligere forskning omkring ASL er ganske begrenset, men den norske forskeren Arne Trageton, trekkes frem. Forskningen hans viser at elever som har erstattet blyant med PC, i sin begynneropplæring, har klart seg bedre lengre opp i skolesystemet enn sine jevnaldringer som ikke har brukt denne arbeidsmetoden. Forskerne Hultin og Westman, skriver at ASL ikke ser likedan ut overalt, men at det er en arbeidsmetode som realiseres på ulike måter fra skole til skole. Jeg mener det er positivt at hver enkelt skole kan organisere STL+ på sin måte, hvor de kan ta i bruk det de mener det er best nytte av, og organisere opplæringen ved å utnytte de tilgjengelige ressursene ved skolen. På en annen side er det viktig å lære av hverandres erfaringer og støtte sine vurderinger til forskning. Forskerne har funnet ut at en av de store fordelene med ASL er at denne arbeidsmetoden passer til alle elever, ettersom ASL legger stor vekt på individualisering. Ulike måter å tilpasse undervisningen på til hver enkelt elev, kan ses på som et tegn på at innføringen av ASL har bidratt til at hver enkelt lærer må prøve

og feile for å finne ulike arbeidsmåter som fører til fruktbare didaktiske veier (Hultin & Westman, 2014 b, s.140).

1.trinnet ved denne skolen fordeles i tre grupper etter nivå. Dette er ikke homogene grupper, men elevene kan flyttes innen gruppene for å bedre kunne tilpasse opplæringen.

Utdanningsforbundet skriver at dagens regelverk gir lærere og skoleledere muligheten til fleksibel inndeling i grupper etter ulike hensyn, også etter faglig nivå for kortere tidsrom. I opplæringsloven (1998) § 8-2. står det følgende:

I opplæringa skal elevane delast i klassar eller basisgrupper som skal ivareta deira behov for sosialt tilhør. For delar av opplæringa kan elevane delast i andre grupper etter behov. Til vanleg skal organiseringa ikkje skje etter fagleg nivå, kjønn eller etnisk tilhør.

Men er det slik at nivåinndeling gir elevene et større faglig utbytte? Forskning viser at elevene ikke har noe faglig utbytte av å bli delt inn etter nivå (Utdanningsforbundet, udatert.) Denne bruken av inndeling etter nivå mener informantene fungerer godt og er spesielt viktig på de to andre postene. På STL+ kunne elevene arbeide på sitt nivå, uavhengig av hva de andre arbeidet med, mens de i de to andre postene kunne tilpasse undervisningen bedre når elevene var på sitt nivå. Dette gjorde at elevene fikk tilpasset undervisning hvor de bygde stillas under elevene, som gjorde at de utviklet seg og følte mestring. En av informantene fortalte at de så at det også var et stort sprik innad i gruppene, det er ingen elever som er akkurat like, og de lærer av hverandre.

En av informantene fortalte at det er viktig med motivasjon for at eleven skal yte sitt beste. Det kan godt hende at en elev som kan lese og skrive ved skolestart blir «forbigått» av en som ikke kunne det, fordi den sistnevnte er mer motivert og arbeider hardere. Teori støtter opp under dette: Det helt nødvendig å tilpasse opplæringen slik at hver enkelt får noe å strekke seg etter og føler mestring, slik at de ikke mister motivasjonen for læring (Skaalvik & Skaalvik, 2005, s.146). En av lærerne uttalte : «*Motiverte elever fører til læring! Om elevene føler seg trygge i klasserommet og får tilstrekkelige utfordringer ser vi at de utvikler seg. Dette må være det viktigste for oss som arbeider med barn!*» Lyster (2012, s.31) skriver at «Bandura ser på motivasjon eller mangel på motivasjon som et resultat av den forventningen et individ har om mestring». Videre skriver hun at «Mestringserfaring skaper pågangsmot og en villighet til å gjøre videre innsats som er en styrke for faglig utvikling». Jeg ser hvor viktig det er for eleven å kjenne at de mestrer skoledagen, mens det på den andre siden er helt

nødvendig for motivasjonen at de får strekke seg og kjenne at de møter utfordringer de lærer seg å mestre.

Gjennom observasjon og intervju fikk jeg innblikk i hvordan lærerne tilpasset opplæringen til ulike elevgrupper:

4.3.1 Elever med lav måloppnåelse i lese- og skriveopplæringen

Elever med lav måloppnåelse har et lavt læringsutbytte i lese- og skriveopplæringen. De strever på ulike områder og dette krever at læreren tilpasser opplæringen til hver enkelt. Informantene forteller at alle skal begynne på nivå 1 og ta nivået to ganger før de går videre. De av elevene som strever kan ta dette nivået flere ganger til de har lært seg alle bokstavene. De av elevene som kan alle bokstavene etter å ha tatt en repetisjon, fortsetter videre på høyere nivå. Noen trenger flere repetisjoner, mens andre går fort videre. Om en ser at det blir for vanskelig på et nivå, er det bare å gå tilbake et nivå og repetere før de prøver seg på nytt. Det finnes også oppgaveark som er spesielt tilpasset det en elev kan ha behov for å arbeide mer med. Om en elev har spesielle vansker kan en tilpasse det slik at eleven skal skrive inn rett bokstav på rett sted, lytte ut lyder osv. Dette er oppgaver som finnes på arbeidsarkene, og læreren kan i tillegg lage egne arbeidsark som er spesielt tilpasset den enkelte eleven sitt behov.

Informantene ved denne skolen forteller at de som ikke hadde vist så stor interesse for bokstaver før, ble mer interessert når de så bokstavene på skjermen, og ville produsere bokstaver selv. De øver seg på å skrive store og små bokstaver (versaler/minuskler) for hånd. Det er derfor opp til elev/lærer om det er behov for å bruke Caps Lock når de skriver på PC. Om Caps Lock er på, vil tegnet på tastaturet tilsvare det som kommer på skjermen, og eleven slipper eventuell forvirring i forhold til det. De som klarer det skal skrive med små bokstaver. De får da koble store og små tegn til samme bokstav. Jeg observerte at det ble brukt begge deler, avhengig av hva eleven mestret.

En av informantene ønsket seg mer tid til mer tradisjonelle aktiviteter i begynneropplæringen (kap. 2.3). Dette følte h*n var spesielt viktig for de elevene som strevde og de som hadde bedre nytte av å bruke hender og kropp i innlæringen. Den andre informanten mente at de arbeidet tilstrekkelig med alle sanser gjennom de tre postene. Hvorfor føler de så ulikt om dette? Jeg tenker at alle elevgrupper er forskjellige og at STL+ ikke passer like godt til alle elever. Det er mange ulike måter å organisere opplæringen på, og hver skole bør evaluere

undervisningen underveis for å kunne tilpasse sin undervisning til elevgruppen. Erfaringer gjort i Sverige viser også at enkelte elever har problemer med å benytte datamaskin i læringsarbeidet mens andre har problemer med håndskrift (Lennander & Westerberg, 2014). Dette har de løst ved å dele begynneropplæringen inn i flere poster, hvor elevene får brukt sitt totale sanseapparat i løpet av dagen. Det samme har mine informanter gjort, men en mulig løsning for elevene med lav måloppnåelse kan være å bruke mer tid på multisensoriske aktiviteter på områder hvor de trenger mer trening (kap. 2.3). På denne måten vil elevene møte varierte oppgaver som tar utgangspunkt i elevenes ulike sansekvaliteter.

4.3.2 Elever med høy måloppnåelse i lese- og skriveopplæringen

Elever med høy måloppnåelse er de elevene som allerede kan alle bokstavene, og de som leser og skriver ved skolestart. Ved å bruke arbeidsmetoden STL+ slipper de den samme opplæringen som alle andre, slik de måtte tidligere. De kan arbeide på det nivået som passer best for dem, men må først repetere alle bokstavene på nivå 1. Informantene forteller at de har oppgaver som passer til alle, og finner etter hvert ut hvor det blir mest lærerikt for eleven å arbeide. Dette svarer til Vygotsky sine tanker om den nærmeste utviklingszone hvor læreren bygger stillas under eleven for å hjelpe han til å komme videre i sin læringsprosess (se kap. 2.1.). Læreren må ikke legge undervisningen utenfor det området som elevene har mulighet til å beherske, men ivareta behovet for å føle mestring (Imsen, 2005, s.261). Informantene forteller at ulike nivå på arkene gjør at læreren kan tilpasse opplæringen til hver enkelt elev. Jeg ser store muligheter for å kunne tilpasse opplæringen til elever med høy måloppnåelse, som har behov for utfordringer i sin læringsprosess. En mindre studie utført i Norge, om spesielt evnerike barn i den norske skolen, viser at informantene i studien er alle relativt misfornøyd med sine skoleerfaringer. Manglende utfordringer og hjelp og støtte kan blant annet føre til lavt innlæringstempo, dårlig skolemotivasjon og konsentrasjonsproblemer (Skogen, 2012, s.544).

4.3.3 Elever med konsentrasjonsproblemer

Elever med konsentrasjonsproblemer føler seg ofte motivert av å kunne arbeide med PC. De konsentrerer seg bedre når de har «lyd på øret» og noe å feste blikket på. En av informantene sa «*Men vi møter jo elever som ikke klarer å sitte i 20 min å arbeide konstruktivt, men det er en veldig liten andel. Et alternativ da er å avslutte STL+ -økten tidligere for den eleven, og arbeide med andre ting*». Ved store konsentrasjonsvansker kan det være behov for egen assistent som hjelper eleven å holde fokus. Informantene mine har ikke hatt behov for å bruke

skillevegger mellom elever, men er nøye med å planlegge hvordan elevene sitter. Dette observerte jeg i klasserommet, hvor elevene ble plassert av lærer som kjente elevene godt, og visste hvordan det kunne bli best mulig arbeidsro. Ett alternativ var å plassere de annenhver jente-gutt. Det er også viktig å følge godt med på alle elevene, da det kan være at noen stopper opp og arbeider med samme bokstav i flere dager på rad. Da må lærer/assistent hjelpe de i gang, slik at de kommer seg videre. Jeg ser at det i en elevgruppe på 12-15 elever med to voksenpersoner er store muligheter for å følge opp hver enkelt elev, i forhold til en hel klasse med en lærer.

4.3.4 Elever med lese- og/eller skrivevansker

Barn begynner på skolen med ulike forutsetninger, og variasjonen mellom hver elev kan være stor. Lyster (2012, s.15) skriver at «Vi sier at barn har lese- og/eller skrivevansker når de ikke kan lese og/eller skrive på linje med det som forventes ut fra barnets mentale alder og ut fra den opplæringen barnet har fått». Informantene forteller at om de har kjennskap til elever som står i fare for å utvikle lese- og skrivevansker følger de likevel samme opplegg som resten av klassen. Det er helt greit å repetere nivåene flere ganger, slik at eleven blir tryggere på fonem/grafem. Ved å bruke lyd støtte får elevene umiddelbar respons når de arbeider. Dette er det vanskelig å få til ved tradisjonell opplæring. STL+ er veldig oversiktlig for elevene, og de blir raskt trygge på metoden. De vet hva de skal gjøre, og får arbeide i sitt eget tempo på det nivået de er. Elever som *har* ulike lese og/eller skrivevansker følger også STL+ undervisningen på lik linje med alle andre. Informantene forteller at de kan gjøre spesielle tilpasninger i forhold til skjerm, tastatur (større taster/ulike farger), og de kan hjelpe elevene til å zoome bilde og velge ut riktig ord. Noen elever har også et stort behov for trygghet og forutsigbarhet i hverdagen, og STL+ oppleves som en arbeidsmetode eleven blir fort kjent med. En av informantene forteller at elever med lese- og/eller skrivevansker på høyere trinn også bruker lyd støtten, og de ser at dette er et nyttig verktøy. Jeg mener det er viktig å utnytte de tilgjengelige ressursene ved skolen høyere opp i skoleløpet. CD-ord kan gi: opplesning, ordbokverktøy, tekstkonvertering, ordforslag og digitale og syntetiske stemmer (MV Nordic, 2015). Det vil da imidlertid kreve tilrettelegging fra læreren sin side, som må tilpasse arbeidet slik at eleven får trene på det han har behov for.

4.3.5 Minoritetsspråklige elever

I mine studier lærer jeg at barn bør få den første lese og skriveopplæringen på morsmålet, hvis ikke skjønner de ikke hva de leser. Men i praksis ser jeg at stor forskjell i norskkompetansen

mellom skolebegynnere skaper utfordringer for skolesystemet (Kulbrandstad, 2003, s.148-149). Ikke alle elever får tilbud om opplæring på morsmålet sitt, og må lære seg å lese og skrive på norsk. Opplæringsloven § 2.8 gir føringer for den tospråklige opplæringen og sier at elever i grunnskolen med annet morsmål enn norsk har rett til *særskild norskopplæring* til de har tilstrekkelige norskferdigheter til å følge den vanlige opplæringen i skolen. Om nødvendig har disse elevene rett til morsmålopplæring, men om dette ikke kan gis av eget opplæringspersonale i kommunen, skal kommunen så langt som mulig legge til rette for annen opplæring tilpasset elevenes forutsetninger (Hauge, 2007, s.54). Jeg ser at elevene helst skal få den første opplæringen på morsmålet sitt, men jeg vet at det i praksis kan være vanskelig å finne morsmållærere.

Informantene fortalte at de minoritetsspråklige elevene har god nytte av STL+ både på 1.trinn og senere i skoleløpet. Det er en fin måte å lære seg nye ord og begrep, hvor de ser bilde og ord samtidig. Dette kan også brukes i andre skoletimer, hvor eleven kan arbeide med STL+ og være selvdrivende, om læreren tar med seg bærbar PC og hodetelefoner inn i klasserommet. De minoritetsspråklige elevene må ofte arbeide mer på nivå 1, og kan få problemer når de går over på nivå 2. Ordene står ikke i riktig rekkefølge lenger, så eleven må lese eller benytte seg av lyd støtten. Jeg ser at det er stor variasjon med tanke på tidligere erfaringer, skoling og norskkunnskap i denne gruppen elever. STL+ blir da en felles arbeidsmetode som alle elevene kan benytte uansett etnisitet.

5. OPPSUMMERING MED KONKLUSJON

Min problemstilling i denne undersøkelsen var: *Hvordan kan STL+ bidra til å ivareta prinsippet om tilpasset opplæring?* Tilpasset opplæring er et gjennomgående prinsipp i hele grunnopplæringen og er nedfelt i opplæringsloven § 1-3 (Opplæringsloven, 1998). Dette er et virkemiddel for at elevene skal få oppleve økt læringsutbytte ved at opplæringen tilpasses den enkelte elev sine evner og forutsetninger. Sosiokulturelle læringsteorier betrakter læring som et sosialt fenomen hvor kunnskap konstrueres gjennom samhandling med flere. STL+ legger stor vekt på utviklingssamtaler mellom lærer og elev og samarbeid mellom elevene. Barn finner ulike veier inn i lesekunsten og det er viktig at arbeidsoppgavene tar utgangspunkt i elevenes ulike sansekvaliteter med en multisensorisk tilnærming som tar i bruk det visuelle, auditive, taktile og kinestetiske sanseapparat (Haugstad, 2010, s. 186). STL+ har både en syntetisk og analytisk tilnærming. De bruker den visuelle og auditive sansen ved å skrive ord

de ser skrevet på arbeidsarket til riktig bilde, og se på bilde og skrive riktig ord/setning uten å støtte seg til nedskrevne ord.

Forskning de siste tretti år har vist at skriving er lettere enn lesing, og barn som skriver seg til lesing viser et høyere nivå både på lesing og skriving enn kontrollgrupper (Trageton, 2009, s.5). Spesialpedagogen Mona Wiklander tok i bruk et dataprogram med digital og syntetisk tale i den ordinære lese- og skriveopplæringen for førsteklassingene allerede i 2003 (Finne, Roås & Kjølholdt, 2014). Å skrive seg til lesing ved hjelp av talesyntese støtter elevene i å identifisere lydene, koble dem til tegnene og plassere dem i riktig rekkefølge (Finne, 2009, s. 37).

Gjennom observasjon av elevene på 1.trinn som arbeidet med STL+, og intervju av to lærere som brukte denne arbeidsmetoden har jeg gjort flere funn i forhold til min problemstilling. Ved den aktuelle skolen har de valgt å organisere begynneropplæringen som stasjonsarbeid. Ved å dele trinnet inn i tre grupper etter nivå får elevene arbeide med STL+, bokstavinnlæring og språkleik. Dette mener mine informanter gjør at det blir lettere å tilpasse undervisningen for alle elevene og de får brukt sitt totale sanseapparat i opplæringen. Muligheten til å tilpasse undervisningen ved at elevene får arbeide på sitt nivå gjør at førsteklassingene får lære seg å lese og skrive i sitt eget tempo. Læreren kan tilpasse opplæringen til alle elevene, fra de som ikke kan noen bokstaver fra før til de som allerede leser og skriver. Under min datainnsamling har jeg gjort funn i forhold til hvordan undervisningen tilpasses ulike elevgrupper.

Arbeidsmetoden STL+ gir læreren muligheten til å tilpasse opplæringen bedre enn tidligere hvor alle fulgte samme opplegg uavhengig av hva de allerede mestret. Jeg konkluderer derfor med at STL+ bidrar til at elevene får arbeide i sitt eget tempo, på sitt nivå og føle mestring. Graden av repetisjon og progresjon justeres til hvert enkelt individ, og læreren kan lage tilpassede oppgaver ut i fra hvilke behov eleven har, noe som ivaretar prinsippet om tilpasset opplæring. Arbeidsmetoden STL+ er oversiktlig og trygg og gir elevene en forutsigbarhet i skolehverdagen. For at elevene skal kunne bruke sitt totale sanseapparat ser jeg at denne arbeidsmetoden alene kan komme til kort. Ved å knytte STL+ til stasjonsarbeid vil undervisningen bli et helhetlig tilbud hvor elevene benytter tradisjonelle aktiviteter i tillegg til STL+.

LITTERATUR

- Backmann, K. & Haug, P (2006). *Forskning om tilpasset opplæring* (Forskningsrapport nr. 62)
Hentet 16.03.2015, fra
http://www.udir.no/Upload/Forskning/5/Tilpasset_opplaring.pdf
- Christensen, A. (2013, 18.04). Lærer tastatur før håndskrift. *Forskning.no*. Hentet 15.05.2015,
fra <http://forskning.no/barn-og-ungdom-pedagogiske-fag-skole-og-utdanning-data/2013/04/laerer-tastatur-handskrift>
- Finne, T. (2009). Basisferdighetene lesing og skrivning- begynneropplæring med ny vri?.
Skolemagasinet, 2009(2), 37.
- Finne, T. (2013). STL+, «Knekke lesekode på PC med talende tastatur og talesyntese».
Skolemagasinet, 2013(6), 21.
- Finne, T., Roås, S., & Kjølholdt, A. (2014). Bruk av PC med lyd støtte. *Bedre skole*, 2014(2),
31-37.
- Hauge, A-M. (2007). *Den felleskulturelle skolen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haugstad, O. (2010). *Den grunnleggende lese- og skriveopplæringen- praktisk/teoretisk innføring*. Kristiansand: Pedagogisk Forlag.
- Hultin, E. & Westman, M. (2014 a). Inledning. I Eva Hultin og Maria Westman (Red.), *Att skriva sig till läsning* (s. 9-13). Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Hultin, E. & Westman, M. (2014 b). Digitalisering av den tidiga läs- och skrivundervisningen. I Eva Hultin og Maria Westman (Red.), *Att skriva sig till läsning* (s. 113-141). Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Høigård, A. (2006). *Barns språkutvikling- muntlig og skriftlig*. Oslo: Universitetsforlaget.

- Imsen, G. (2005). *Elevers verden- innføring i pedagogisk psykologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kulbrandstad, L. (2003). *Lesing i utvikling- teoretiske og didaktiske perspektiver*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Lennander, E. & Westerberg, L. (2014). Datorn och pennan som skrivdidaktiskt verktyg. I Eva Hultin og Maria Westman (Red.), *Att skriva sig till läsning* (s. 69-79). Malmö: Gleerups Utbildning AB.
- Lorentzen, R. (2009 a). Første leseopplæring i skolen. I Jon Smidt (Red.), *Norskdidaktikk- ei grunnbok* (s. 248-261). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lorentzen, R. (2009 b). Tekstskaping i den første skrive- og leseopplæringa. I Jon Smidt (Red.), *Norskdidaktikk- ei grunnbok* (s. 324-339). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lyngsnes, K. & Rismark, M. (2007). *Didaktisk arbeid*. Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Lyster, S. (2012). *Elever med lese- og skrivevansker*. Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- MV Nordic (2015). *CD-ord*. Hentet 10.03.2015, fra <https://www.mv-nordic.com/no/produkter/cd-ord>
- Opplæringsloven (1998). Lov om grunnskolen og den videregående opplæringa. Hentet 09.01.2015, fra https://lovdata.no/dokument/NL/lov/1998-07-17-61#KAPITTEL_1
- PEDLEX Norsk skoleinformasjon (2011). *Kunnskapsløftet- Fag og læreplaner i grunnskolen*. Moss: Krona Trykk AS.
- Postholm & Jacobsen (2011). *Læreren med forskerblick- innføring i vitenskapelig metode for lærerstudenter*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.






- Skaalvik, E. & Skaalvik, S. (2005). *Skolen som læringsarena-selvoppfatning, motivasjon og læring*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Skjelbred, D. (2006). *Elevenes tekst- et utgangspunkt for skriveopplæring*. Oslo: Cappelen Akademisk forlag.
- Skogen, K. (2012). Evnerike barn- en spesialpedagogisk oppgave. I Edvard Befring og Reidun Tangen (Red.), *Spesialpedagogikk* (s. 540-559). Oslo: Cappelen Damm Akademisk.
- Smedstad, T. (2014). Om å skrive seg til lesing med talesyntese. *Skolelederen*, 2014(3), 16-17
- Svendsen, R. (2012, 19.04) Får bokstavene lest opp av pc-en. *Nrk.no*. Hentet 15.05.2015, fra <http://www.nrk.no/hordaland/far-bokstavene-lest-opp-av-pc-en-1.8079581>
- Taraldsen, E. (2011). *Homo libero- en pedagogisk filosofisk dannelsesreise*. Inderøy: Norsk Pedagogisk Forlag.
- Trageton, A. (2003). *Å skrive seg til lesing*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Trageton, A. (2009). *Skriv på PC- lær å lese*. Oslo: Pedlex Norsk Skoleinformasjon.
- Utdanningsdirektoratet (2006). Læreplanverket for kunnskapsløftet. Hentet 10.03.2015, fra <http://www.udir.no/lareplaner/kunnskapsloftet/>
- Utdanningsdirektoratet (2014). Tidlig innsats. Hentet 07.01.2015, fra <http://www.udir.no/Regelverk/tidlig-innsats/Skole/Begreper-og-prinsipper/Tilpasset-opplaring/>
- Utdanningsforbundet (udatert). Nivådeling i skolen. Hentet 17.02.2015, fra <https://www.utdanningsforbundet.no/Hovedmeny/Vi-mener/Nivadeling1/>

Wiklander, M. (2014). ASL ur ett kommunperspektiv- att stimulera nya arbetssätt och ny teknik i undervisningen. I Eva Hultin og Maria Westman (Red.), *Att skriva sig till läsning* (s. 27-37). Malmö: Gleerups Utbildning AB.

VEDLEGG







ARBEIDSARK

NIVÅ 1







AND	APE
ARM	LAM
KATT	ANANAS

NIVÅ 2




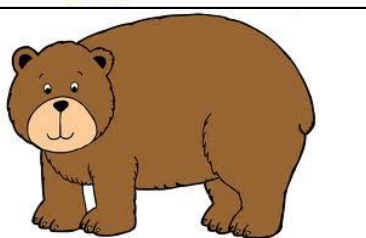
ANANAS	KATT
ARM	AND
APE	LAM

NIVÅ 3

NIVÅ 1 SETNINGER

SKRIV SETNINGER TIL BILDENE

Bilen er grå og gammel.

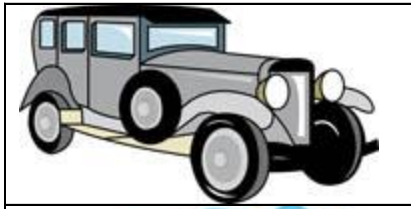
Byen er stor.

Bananen er god.

Bamsen er snill.

NIVÅ 2 SETNINGER

SKRIV SETNINGER TIL BILDENE



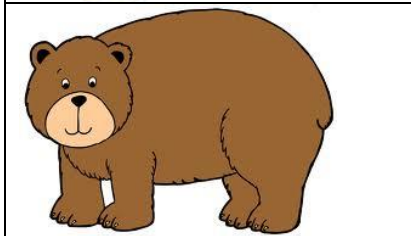
Blank space for writing a sentence.



Blank space for writing a sentence.



Blank space for writing a sentence.



Blank space for writing a sentence.

ANTALL:

Hva skjer/beskrivelser	Mine tanker/tolkninger

Intervjuguide:

Jeg vil lage meg en huskeliste over tema jeg vil vi skal komme inn på, men være åpen for at informanten kommer inn på andre tema i tillegg. Bruke spørsmål og oppfølgingsspørsmål ved behov for oppklaring/mer informasjon.

Tema vi bør komme inn på: STL+ og tilpasset opplæring

LÆRERENS BAKGRUNN

- Utdanning, antall år i skolen, antall år med første klasse
- Hvor lenge har du arbeidet med STL+?
- Hvilken begynneropplæring har du benyttet tidligere?

STL+

- Kjennskap til metoden/hvorfor valgte du å bruke den?
- Tradisjonell begynneropplæring i forhold til STL+
- Opplæring i metoden / IT-hjelp, komplikasjoner/ulempen, veiledning/kurs, oppfølging underveis
- Foreldre og skoleledelsens holdninger til denne metoden

ORGANISERING

- Forberedelser
- Evaluering
- Loggføring
- Vurdering/kartlegging- hvilken test, når, hvor ofte
- Samarbeid mellom elev-elev, lærer-elev, samtale
- Leseerfaringer, lesebøker, leselekser, høytlesning

TILPASSET OPPLÆRING (TPO)

- Gruppeinndeling
- Flytting av elever innen gruppene
- Progresjon
- Spesielle tiltak for tilpasset opplæring
- STL+ og elever med konsentrasjonsvansker, elever som står i fare for å utv. lese- og skrivevansker, elever med lærevansker, tospråklige elever, de som kunne å lese og skrive da de begynte på skolen.

- Forskjeller mellom TPO i tradisjonell beg.oppl. og STL+
- Bruk av spesialundervisning
- Klassemiljø
- Konsentrasjon hele gruppen
- Lesebok/lekser
- Knekke lesekode
- Sterke/svake elever før/nå - forskjeller?
- Støttende/supplerende undervisning- bokstavinnlæring (ukas bokstav/to bokstaver i uka), skrive bokstaver for hånd
- Mestringsfølelse/selvbilde/motivasjon

EGEN ERFARING

- Tanker om STL+/tradisjonell opplæring
- TPO
- Bedre resultater enn tidligere?
- Hvordan påvirker det andre fag?
- Samarbeid med andre, nettverk ved skolen/skoler i kommunen
- Hvordan videreføre bruken av STL+ neste skoleår, minoritetsspråklige elever på alle trinn.